

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani, Frančiškanska ulica 6.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne.
Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.

Vse leto velja . . . 10.— K
pol leta . . . 5.—
četrt leta . . . 2.50
posamezna številka po 20 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto.
Priloge poleg poštnine 15 K.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 30 h

. . . dvakrat . . . 25
. . . trikrat . . . 20

za nadaljna izvršenja od petit-vrste po 10 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Prihodnja številka „Učiteljskega Tovariša“ izide dne 18. oktobra 1918.

Vivizem.

Življenje je človeku prvi dar, zakladov vseh bogastvo ga ne plača; kar vzame smrt, ne vrne smrt nikdar, v življenju sreča vedno se obrača!

V letniku 1917 »Ljubljanskega Zvona« sem objavil daljšo filozofsko razpravo: Henri Bergson, filozof moderne francije. Neki kritik mi je hudo zameril, da sem postavil to literarno stavbo na previsoki, preučene temelje, »da jih zmagava zameri prinaša zadnji, težko pričakovani in odločilni dokaz za skrajno potrebo takih spisov, ker vsi pravi ljudskodemokratski naprednjaki pozdravljajo z iskrenim zadoščenjem delo, ki osvobodí naše občinstvo puhle in bobneče fraze reakcionarnih, praznoglavih naprednjakarjev in demagogov. Pravi naprednjaki vidí namreč bistvo naprednosti v tem, da dvigne maso k sebi, k višji kulturi, ne pa v tem, da poniža in približa visoko kulturo nizkim instinktom neizobražene mase, kakor to hočejo izvestni naprednjakarji.

Vestno in inteligentno bralstvo je takoj razbralo v omenjenem traktatu nekaj več nego suhoparno monografijo bergsonizma, da je Bergsonova oseba samo slučajno kresilo, ob katerem se krešejo ideje posebnega in — cum grano salis! — originalnega filozofskega sistema. Kakor pojasni primerno ozadje pravi pomen slike in kakor pride posamezni zvok šele v akordu do polne veljave, tako se mi je zdelo za umevanje bergsonizma potrebno, da podam najprej v velikih potezih historično, genezično ozadje njegove filozofije. Nekako avtomatično, nekako sama ob sebi se je izmotala iz tega historičnega kaosa svetla prikazen neke splošne razvojne tendence, prikazen objektivne, znanstvene filozofije. Da okrepi poteze te megle tendence in jo napravim vidno tudi drugim očem; da privabi mnogo oboje, tajoča prikazen tudi druge samostojne mislece k sotrudnemu reševanju nje problemov, zato sem jo nazval s posebnim imenom »vivizem«, ki pa nikakor ni istovit z biološko teorijo neovitalizma (Driesch, Reinke). Že substantivirani adjektiv pove marsikaj!

Tisočletna tema je ležala na zemlji, ubogi človeški črviči so tavalj po nji, zaman so iskala izhoda pobita čela.

Tedaj pa zaplemenj na obzorju, zablišči po dolgem času zopet mistično drevo, spoznanja. Kakor živi pestrobodni plamenčki žare in dehte njega skrivnostni cvetovi, mirno sije mlado listje, kakor bi dihal iz njega tajinstvena zelena svetloba. Na orjaškem deblu pa visi nova tabla z novim zakonom in vabi, tolaži uboge, tavajoče človeške črviče s pobitim čelom. V neskončno daljo se svetijo ognjene črke novega zakona, zadnjega zakona, trezno zveni, skoro vsakdanje strogi glas, kakor glas resnice, kadar stopi iz pričakovanja živa pred človeka:

1. Celokupno človeštvo je eno samo živo telo z enim samim ciljem trojnega ideala svobode, pravice in dela.

2. Skupina narodov, živeča v kulturni Zvezi narodov, tvori organe skupnega telesa, stremedeča za istim ciljem trojnega ideala svobode, pravice in dela. Narodi tvorijo enakopravne člane z enakimi dolžnostmi in pravicami, noben narod nima predprave niti idealne niti materialne nadvlade.

3. Ker so vsled historičnih in geografskih zaprek zaostali nekateri narodi, drugi propali, ker priroda ni enakomerno razdelila svojih dobrin na površini zemeljskega planeta, je prva naloga Zveze narodov, da skrbi z medsebojno pomočjo, da se dvignejo vsi narodi do enake kulturne višine, da se pravično in enakomerno razdele vse dobrine.

4. Isti zakon harmonične sožitosti in sotrudnosti velja tudi za notranje življenje posameznih skupin: noben stan, nobena stranka, nobena oseba nima predprave niti idealne niti materialne nadvlade.

5. Veljava trojnega ideala svobode, pravice in dela ter zavest skupnosti ni pripuščena slučaju razvoja, ampak se ima enakomerno gojiti v vseh narodih s posebno smotreno organizacijo.

6. Vrhovno vodstvo Zveze in posameznih narodov pripada po narodi posebnemu, za vodstvo vzgojenemu izboru ljudstva, opremljenemu z vsemi jamstvi za obstoj, obrambo in razvoj trojnega, najvišjega ideala svobode, pravice in dela.

7. Kdor ne priznava splošno in obvezno veljavnega trojnega, najvišjega ideala svobode, pravice in dela, je sovraž-

Vivizem je samo iskra, ki se je utr-gala od svetovnega požara v našo samotno, klicala bo na pomoč nesrečnim pogorelcem, večno bo trepetala v spominu človeštva, da se nikoli več ne vrne groza današnjih dni.

Vivizem je sin fronte, njegova zibel je tekla v kaverni svetovne vojne, vivizem je tip novega človeka, rojenega v gladu in mrazu, v dežju in blatu, v žalosti in strahu, v krvi in trpljenju strelnega jarka. Njegove misli so se navzele strogosti in ostrine od skalpela modernega vojnega kirurga, njegov silogizem se je naučil čistosti in snage od aseptike moderne vojne kirurgije. Vivizem je filozofija življenja.

Življenje je izhod in cilj kulture. Življenje je tista vis maior et prior, tisti večni veletok, ki žene organski stroj človeške družbe in človeškega telesa. Življenje je prvotno in splošno dejstvo, vzvišeno nad kritiko in dvom, neposredno dano v vsakdanjem doživljanju, pristopno kontroli vseh. Zemlja je dovolj široka, kultura milijard je dovolj bogata, da že izgine tista socialna organizacija, v kateri trpi in strada večina, da uživa samozvana manjšina. V moderni kulturi nima več mesta svetobezna nirvana in pretirana askeza bramanizma in budizma z mračnim pozdravom: memento mori! S starim in solničnim grškim pozdravom stopa vivizem na prag nove dobe: chaire, zdravo, raduj se življenja!

Vivizem in bramanizem! Dve diametralni protislovji, dva antipoda, dva antagonista! Kakor ogenj in voda, kakor življenje in smrt. Vivizem je organizacija dušnega boja proti organizirani, diluvialni filozofiji bramanizma, ki je prvi iznašel razredni boj in diktaturo kaste, ki izvršuje skozi tisočletja spekulativno in vzgojno dekoncentracijo ljudstva od življenja. Vivizem pomeni koncentracijo ljudske duše v stvarnem in zmerno uživajočem ritmu življenja. Vivizem pomeni notranji, dušni prerod, ustvariti hoče človeštvo novega duha, njegov delokrog je notrina in globina; predvojna doba je negovala samo kulturo površine, polituro trohlega meblja. Vsa predvojna kultura je bila samo parumirano in našminkano barbarstvo.

Vivizem je sistem bodoče objektivne in znanstvene filozofije, zavedno se razlikuje od vseh doslejšnjih filozofskih sistemov, ki so nastopali kot dovršeno, vsestransko zapokroženo delo ene osebe. Vivizem izrečno poudarja: 1. da ni dovršen sistem, ampak le začetek, poizkus neke

nik solidarnega človeštva in stoji izven obrambe skupnega zakona.

Tudi vivizem je le dobrohoten klic prijateljem, le skromen opomin, da se že odpravimo na pot, tja pod mistično drevo spoznanja, tja pod hlad in sad drevesa, kamor grnejo trpeči narodi s troplamenci praporom svobode, pravice in dela. Objektivne tendence, ki dobi stoprav v pozni bodočnosti definitivno obliko (futurizem, noturizem); 2. da ni pridelek ene same misleče osebe, ampak produkt filozofske sinergije, konfunkcije (sotrudnosti), da je resnica melodija vseh zvonov. Baš zaradi te nedovršenosti je vivizem — philosophia perennis, in nikakor ga ne more zadeti očitjanje kompilacije ali elekticizma.

Ta fundamentalna razlika vivizma od drugih filozofskih sistemov sega še dalje in se tiče tudi terminologije, stila in oblike. Vivizem hoče biti prva demokratska filozofija, prvi sistem ljudskega razuma. Seveda ni mogoče, da bi taka filozofija kar čez noč zamenjala svoj aristokratski tribon (filozofski plošč) z demokratično tuniko (robačo). Se nemški filozof Kant (1724 — 1804) piše z aristokratsko ironijo v uvodu »Prolegomena«: »Komur bi se pa ta načrt, ki ga predpostavljamo kot prolegomena bodoči metafiziki, sam zopet zdel pretemen, ta naj pomisli, da pač ni potrebno, da bi vsakdo študiral metafiziko... da naj v takem slučaju porabi svoje dušne darove za drug predmet«. Francoski filozof August Comte (1798 — 1857) je presenetil občinstvo s svojim sistemom pozitivizma »Cours de philosophie positive« v 6 knjigah, prekosil ga je angleški filozof Herbert Spencer (1820 — 1903) in naznamil pred strmečo publiko kar 9 tomov svojega »System of synthetic philosophy«. Seveda vplivajo sugestivno take dimenzije, a služijo bolj osebnim nečimernosti, osebnemu nagnenju filozofa, nego umevanju občinstva, kateremu bi bil filozof lahko v par lapidarnih stavkih zaupal vso skrivnost svojega sistema. Kajpada, kratek ča-nek ne bi imoniral in reprezentiral, ljudje bi ga komaj ozvali in bi nerazumno nimo. Če na zavalit bar celo barikado k'čez cesto, mora vsakdo obstati in ostrmeti, le masa knjig napravi psihološki vtis velikega, ženjalnega filozofa, čenrav n'čdo nima časa, prebaviti to piramidalno količino modrosti. Še izključneje so nastopali klasični filozofi, n. pr. Empedokles iz Agrigenta (490. — 430. pr. Kr.)

LISTEK.

Narodna noša v Mačvi — Srbija.

Narodne noše slovanskih narodov so lepe in slikovite. Pri mnogih so še ohranjene, zlasti se ponaša z njimi naš slovanski jug. Zagreb ne bi mudil nikoli tako pestre slike, da ne vidiš tam hrvatskih seljakov in seljancic v lepih svojih nošah. Tako je tudi drugod po južnih krajih. V Srbiji je noša še v veliki večini ohranjena. Vsak okraj ali okrožje pa ima nekaj svojega, ki se na zunaj vidno razlikuje od drugega.

Skoraj najlepša in najbolj bogata noša je v Mačvi. Ta pokrajina sega od Drine in desnega savskega brega proti Valjevu in reki Kolubari. Seznanili se bomo z nošo teh krajev. Žal, da se v zadnjem času tudi izpreminja v jako neokusno smer.

Tekstilna obrt je bila v Srbiji jako razvita. Ni je bilo žene, ki bi ne bila znala

presti in tkati. Predejo slično kakor pri nas v Beli Krajini. »Preslica«, na kateri je namotana preja, se vtakne za pas in niti se navija na »vretence«. Predejo laneno predvilo, konopno, volno, svilno in kožno dlako. Sviloreja je tam jako razvita. Odgajanje gosonic-sviloprepk je znana stvar; preprosto je tudi pridobivanje svilene preje. »Čahuri« (kokoni) se pomečejo v vrelo vodo in se puste tam par trenutkov, nato se vzame rogovilasta vejica (brez listov), s katero se pomešajo. Vsak odrastek se prime enega kokona in ločijo se niti od njega. Niti se pa približno tako vlečejo, kakor sladkorne, če je sladkor raztopljen in vroč. Nato se polagajo na desko in se posipajo s koruzno moko, da se ne sprimejo. Ko se osuše, se odbirajo po debelosti in barvi. Tanke se vpredejo, da so močnejše. Svilo tko ali samo ali pa jo rabijo za vpletanje bordur pri finih tkaninah.

Prej so dobivali bombaž iz Stare Srbije in iz Bolgarije, kjer raste, nekaj ga je pa prihajalo tudi iz inozemstva. Sedaj je uvoz seveda popolnoma izostal. »Pamuk«

(bombaž) je bil za tkanje že opreden in navit na vretena (»vratila«), ki so se prodajala za ceno do 10 dinarjev. Vretena so bila vsa enako dolga (65 cm), nitna debelina pa različna.

Tkanje.

Podrobno opisovati tkanje je težko na tem mestu, ker bi rabil opis več slik in skic, ki jih nam pa, žal, tu ni mogoče priložiti. Zadoštuje naj le opis gotovih tkanin zaradi oblike in izrazov, ki jih pri nas že skoraj več ni. Porazgubili so se, deloma pa jih tudi nismo imeli, ker ni bila pri nas domača tekstilna obrt nikoli na tako visoki stopnji, kakor je še danes pri Hrvatih in zlasti pri Srbih.

Za tkanje služi srbski ženi »razboj« (statve), ki je jako priročen in ni tako velik kakor naše statve, za katere je treba posebne sobe. Razboj je navadno 150 cm dolg, 80 cm širok in 90 cm visok. Vse je lesen, le »brdo« je časih iz kovine, ker je trpežnejše. K razboju spada še »čérk« (motovilo), ki služi za navijanje tulcev.

Tkale so Mačvanke raznovrstne tkanine, in sicer: debelo »platno« iz konoplje, lanu in bombaža. Vrste platna ločimo lahko z ozirom na material in tehnično izvršitev tudi tako-le: 1. prosto kudeljno platno (kudelja = konoplja), 2. prosto četenovo platno (četen = lan), 3. prosto usnovano pamučno platno, 4. usnovano in pretkivano (karirano in to barvano ali belo), 5. svileno platno (s svilno osnovano), 6. prepreda, 7. »fitiljaš«. Niti, ki tečejo vzporedno z dolžino blaga, se zovejo »osnova«, povprečnim pa pravijo »pótka«. Ako so na gladkem platnu v »osnovi« vtikane bordurice vzporedno z njo, jih nazivajo »usnovice«.

Ako so vtikani v platno »vzorci« (kakor pri tvorniško izdelanih brisačah, servietah itd.), zovejo način tkanja »divitajčki« ali »slóvački« (slovo = črka), ako je pa vzorec obojestransko enak, je način tkanja »óbojački«. Vpletanje ali vtkavanje povprečnih nitnih bordur belih ali pisanih se imenuje: »pretkivanje«. V zvezi s tkanjem je tudi »klécanje«, kar

Svojo demokratično filozofijo izpričuje živizem posebno s tem, da noče sugestivno in demagoško prepričati, noče z emocijo in dialektiko vsiliti svojih trditev. Narobe, filozof živizma meni, da njegov razum v ničemer ne presega drugih razumov, da počiva latentno iskra iste resnice tudi v vseh drugih mislečih osebah. Vivizem goji pred vsem pobudo in vabi k sodelovanju po Sokratovi metodi babiške umetnosti (maievtike). Ne vsiliti sočloveku ideje od zunaj, ampak vsakdo jo naj sam doživi, razvije sam iz sebe! Tako sodna filozofija, ki vzraste vsakemu posamezniku iz lastnega duha, samo taka demokratična filozofija bo tvorila zanesljiv temelj nove kulture.

Čilje in metode zajema živizem sam iz sebe, iz imanence življenja, istotako deli svojo stvarino po imanentnem principu življenja, je doživljanje v intimnem in trajnem kontaktu s naravo. Prva funkcija obsega etiko s pedagoško in praktično estetiko (kultizem), nacionalno ekonomijo, socializem s politiko in jurisprudenco. Druga funkcija nam podaja noetiko (sistem znanstva, kamor spada tudi sociologija, in organizacijo znanstva) in genetiko (zgodovino) vseh strok.

Etika živizma uči, da je smoter človeške činovnosti polni, harmonični potek življenja, ki ga skuša doseči s sredstvi pedagogike in praktične estetike. Iz etike živizma govori princip absolutne poštenosti, princip strogega purizma, ki ne dovoljuje umora, laži in tatvine pod nobenim pogojem. V sintetični estetiki živizma se udeležuje vitalna stvarnost s človeško voljo in sodelovanjem prirodne (impresionizem) in dušne (ekspresionizem) stvarnosti (force créatrice). V nacionalni ekonomiji zahteva živizem enakomerno saturacijo vseh vitalnih in kulturnih potreb, gospodarske dobrine niso predmet zasebne špekulacije in vladno sredstvo kapitalistične kaste, življenje naj teče po srednji poti avtarkizma, ne v ekstremih kapitalizma in pamparizma. Socializem išče smoter družabnega življenja v trojnem idealu svobode, pravice in dela, politika mu služi kot praktična taktika in metodika.

Vivizem sloni na genetični noetiki, noetično je njegov filozofski sistem zavejoč iz enotnega spoznavnega refleksa, v katerem predstavlja empirizem njega hevristični, a racionalizem njega sistematično-didaktični del. Strogo razlikuje vivizem primarno evidentno, intuitivno resnico od logične resnice, ki izvira šele sekundarno iz evidentne, intuitivne premise. V vivizmu je oživel Platonov idealizem: ideje (pojmi) so mu realne psihološke količine, le da ne žive izven človeka v posebnem transcendentnem svetu, ampak v imanentnem svetu duha. Ti empirični pojmi, tvorbe lastnega spoznavanja, vzgoje in tradicije, delujejo kot eksplozivni potenciali, kot neizčrpní motorični akumulatorji duha. Po geslu »ignoro, sed novero« (ne vem, a vedel bom) se vivizem dosledno zaveda relativne omejenosti človeškega spoznavanja (futilizem, noturizem) in omejuje veljavo svojih pojmov na imanentno polje empiričnega znanstva, ker še bolj sluti, nego pozna empirično, intuitivno metafiziko. V mističnem čustvu sluti namreč nad seboj neki višji dušni svet, neko najvišjo moč, vseprisotnega boga, ki biva torej tudi ekzistentno izven njega, a deluje v človeku inzistentno v obliki čuteče in spoznavajoče iskre duha. Večnega boga nosi in čuti človek v sebi, večni bog deluje tudi v njegovih svobodnih verskih zavestih, v neprestanem in neposrednem kontaktu z njegovo svobodno versko zavestjo, a metafizični inzistentni svet vivizma ne stoji v razmerju ekzistentne antiteze z realnim, empiričnim svetom, harmonična človeška sreča na zemlji mu je predsvit sledeče inzistentne blaženosti. Vivizem izvaja torej dosledno tudi v metafiziki svoj zavedni antagonizem proti bramanizmu, ki spekulativno propagira bedo življenja na zemlji v usodni zmoti, češ, da poveča s tem hrepenenje in užitek sledeče inzistentne blaženosti. Prostor je samo eden, nirvana, smrti ni! Življenje in smrt sta samo inzistentni fazi istega duha, med katerima antiteza ni mogoča. Tezo in antitezo pozna je logika, istina živi in ustvarja v večni sintezi! Tako je vivizmu idealni realizem, oziroma realni idealizem neločljiva, istinita sinteza, od vsake analitične logike neodvisno dejstvo, katero vsak dan doživlja čisti, spoznavajoči duh v neposrednem hrepenenju po vedno globlji združitvi z bogom.

Vivizem se trudi za lasten stil, etičen, induktiven stil, ki naj sočustveno potegne vse za seboj, kar mu pride na pot. Odločno pobija stil dekadence, stil hirajoče in v kaos razpadajoče kulture. Degenerirana ironija dekadentnega cinika mu očita sicer retoriko, bombast, votel in geometričen patos, a zmagovito, samozavestno kliče vivizem: pridi, stvarnik in voditelj duš, o sveti patos! Stil dekadence mu je histeričen žongler, ki onemoglo omahuje v smešni, napačni tekmi z muziko in obrazno umetnostjo. Dekadent ne sliši notranje melodike ustvarjajočega duha, ob kateri brezpomembno izgine zunanjia, mehanična zvočnost besede, dekadent ne razloči, kako bi je notranji ustvarni ritem, kako ga opletajo in spremljajo čustva kakor žive girlande, kakor živi slapovi.

Demokratična filozofija živizma poizkuša svoj prvi polet na slovenski zemlji in predstavlja prvi plahi in skromni prispevek slovenskega duha. Gotovo ne bi moralno odbijalo, ko bi mali slovenski narod po srečno končani vojni ob triumfu trojnega ideala svobode, pravice in dela, ob slovesnem sprejemu v Zvezo narodov položil na žrtvenik večnega miru in bratstva šopek svojega vivizma. D.

Zborovanje Zavezine delegacije.

(Nadaljevanje.)

Tajnikovo poročilo je delegacija večkrat odobravo prekinila in ga ob koncu z velikim odobravanjem in ploskanjem brez debate vzela na znanje.

Nato je sledilo poročilo o računskih zaključkih Zavezinih listov in Zaveze za leta 1913, 1914, 1915, 1916 in 1917. V imenu pregledovalcev računov je poročal tovariš Alojzij Kecelj ter predlagal opustilo upravnikom, vodstvom in upravnemu odboru Zaveze. Delegacija je sprejela predlog soglasno in odobrila račune.

Tovariš Luznar je utemeljeval v imenu »Gospodarskega odseka« nastopne predloge: 1. Naročnina na »Učiteljskega Tovariša« se zviša od 10 na 12 K, na »Popotnika« od 6 na 10 K za nečlane Zaveze, na »Zvonček« od 6 na 10 K. 2. Članarina za vsakega člana Zaveze se zviša od 16 na 20 K, za učiteljske pare od 2 na 4 K. S tem se spremenita točki c) in h) člena IV. »Poslovnega reda« Zaveze. Zvišana naročnina oz. članarina stopi v veljavo dne 1. januarja 1919. 3. Upravištvu »Učiteljskega Tovariša« se prizna 1000 K nagrada za izterjevanje zastale naročnine na »Učiteljskega Tovariša« v znesku nad 6000 K. 4. Upravnim odborom naj se povrne vožnja po železnici za III. razred in določi dnevna na 20 K. Nadalje je utemeljeval v imenu »Gospodarskega odseka« tovariš Rojc: 5. Zavezinemu predsedniku se zviša letna nagrada od 250 na

600 K, tajniku od 200 na 300 K in blagajniku od 150 na 300 K. Poleg tega naj se dovoli predsedniku dispozicijski fond v znesku 600 K za razne pisarniške posle in 400 K za reprezentacijske stroške. 1., 3. in 5. predlog je sprejela delegacija soglasno brez debate. Zoper zvišanje članarine se je izrekel delegat Mavrič, delegat Lešnik pa je stavil predlog, da naj tudi učiteljski pari plačujejo polno članarino, zniža naj se pa članarina za polovico začasno namješčenemu učiteljstvu. Pri 4. točki je stavil delegat Možina spreminjalni predlog, da naj se plača upravnim odborom samo vožnja po železnici, dnevna naj se odkloni. O teh treh predlogih se je vnela daljša debata. Delegacija jih ni sprejela, pač pa odobrila odsekove predloge. Delegat Schmeidek je vprašal, ali bi ne bilo mogoče, da prevzame upravištvu vseh treh Zavezinih listov en sam upravitelj? Ko se mu pojasni, da bi tega dela ne zmogel en sam učitelj, se je zadovoljil s pojasnilom in ni stavil nikakoršnega predloga. Nato je sprejela delegacija skupni proračun za leto 1919.

O imenovanju novega urednika »Popotnika« je poročal v imenu »Casnikarskega in književnega odseka« delegata Seg. Prebral je pismo, v katerem se je odpovedal uredništvu dosedanjí urednik šolski ravnatelj M. J. Nerat ter priporočal nadučitelja Pavla Flereta za svojega naslednika. Poročevalec je predlagal, da naj izreče delegacija odstopajočemu mnogoletnemu uredniku in soustanovitelju lista za njegovo dolgotrajno in uspešno uredništvo »Popotnika« zahvalo. Delegacija je sprejela predlog soglasno z dolgotrajnim odobravanjem ter imenovala na predlog ods. poročevalca Pavla Flereta, nadučitelja v Letušu za novega urednika »Popotnika«. Blagajnik Luznar je predlagal, da naj se podeli bivšemu uredniku Neratu, ki je že častni član Zaveze, v priznanje njegovih velikih zaslug mala častna nagrada 1000 K. Predlog se je soglasno sprejel. Nato je pojasnil predsednik na tozadevno vprašanje še razmere v uredništvih »Učiteljskega Tovariša« in »Zvončka«. Pojasnilo je vela delegacija na znanje.

Naslednja točka dnevnega reda je bil predlog delegata Pavla Flereta, ki se glasi: a) Urednika Zavezinih listov sta virila na člana Zavezinih odsekov, in sicer urednik »Učit. Tov.« je član »Stanovsko-politiškega« in »Casnikarskega in književnega odseka«, urednik »Popotnika« je član »Pedagoško-didaktičnega« in »Casnikarskega in književnega odseka«. b) upravniki Zavezinih glasil so polnopravni virilni člani »Gospodarskega« in »Casnikarskega in književnega odseka«. Tu je pripomnil predsednik, da se načelnik »Stanovsko-politiškega odseka« tovariš Pahor, in član odseka tovariš Hreščak, ne vdeležujeta delegacijskih posvetovanj, kar je tem bolj obžalovanja vredno, ker ima načelnik v rokah spise in predloge, o katerih je včeraj razpravljaval odsek. Zato je poročal v imenu odseka delegat Šumer o zgornjem predlogu ter ga priporočal v sprejem. Predlog je bil sprejet.

Medtem je prišel v dvorano ravnatelj Nerat. Predsednik ga pozdravlja v temperamentnem govoru, poudarjajoč Neratove zasluge za »Popotnika«, za procvit Zaveze in za slovensko učiteljstvo sploh. Delegacija je priredila slavljenu velike in dolgotrajne ovacije.

Naslednja točka dnevnega reda je bilo poročilo »Gospodarskega odseka« o ustanovitvi »Učiteljskega združnega centrale«. V imenu odseka je poročal delegat Rojc. Ob koncu svojega poročila je stavil nastopna predloga: a) Delegacija skleni ustanovitev »Učiteljskega združnega centrale« po nastopu normalnih razmer; b) Zaveza naj vpliva na svoja včlanjena društva, da se takoj gospodarsko organizirajo. V zani-

mivo in stvarno debato so posegli delegati Mermolja, Brinar, Schmeidek, Mervič in tajnik Rus, ki je ob koncu svojih izjav priporočal v sprejem te-le točke: 1. V vsakem okraju naj se ustanovi okrajna učiteljska aprovizacija. V ta namen se izvoli glavni odbor, zasnujejo naj se pa tudi pododseki za ondotne sodne okraje. 2. V odbor naj se izvoli primerno število članov. Ker je to zgolj stanovsko-gospodarska naprava, zato se mora izvršiti volitev odbora kakor tudi razdelitev živil strogo objektivno. 3. Odbor naj vloží takoj utemeljeno vlogo na dotično c. kr. okrajno glavarstvo za privolenje lastne aprovizacije. Učiteljstvo naj je deležno vsaj po maksimalnih cenah mlevskih izdelkov, masti in sploh vseh življenjskih potrebščin, ki so pod državno zaporo. 4. Odboru morajo po možnosti pomagati vsi člani aprovizacije. Kdorkoli in kadarkoli izve, da bi se za aprovizacijo dobilo kje kaj pravnih in cenčnih živil, mora to nemudoma sporočiti odboru. 5. Pri dobavi živil naj je odbor v najožjem stiku z okrajnim žitnim nadzornikom. 6. O količinah in dobavi živil naj se varuje stroga molčečnost, da ne bo nepotrebne zavisti od ljudi, katerim ni naša aprovizacija nič mari. 7. Sploh naj se poiskuje aprovizaciji v korist dobiti vsepovsod olajšave za vse potrebščine. 8. Za vse okrajne učiteljske aprovizacije naj se osnuje centralni odbor okrajnih učiteljskih aprovizacij, kamor naj odpošlje vsak okraj po 2 člana, od katerih naj eden pripada naši organizaciji, eden pa organizaciji »Slomškove Zveze«. Vsi okrajni aprovizacijski odbori v deželi poročajo centralnemu odboru o svojih uspehih, centrala pa posameznim odborom, kaj naj se tu ali tam ukrene.

Odsekova predloga in nasvete tajnika Rusa je delegacija sprejela.

Nato zaključí predsednik dopoldansko zborovanje. Ob dveh popoldne se je zborovanje zopet pričelo. Predsednik predstavi zopetnika c. kr. policijskega ravnateljstva. Potem sporoči, da je vložil delegat Šumer in tovariši nujni predlog glede učiteljskih doklad. Predlogu se je priznala nujnost in tovariš Šumer ga je utemeljeval. Predlog, ki ga je delegacija soglasno sprejela, je priobčil »Učit. Tov.« v 19. števi.

O opozicijski izjavi — tovarišev Flereta, Hreščaka in Pahorja je poročal v imenu Stanovsko-politiškega odseka tovariš Gangl ter predlagal: a) Preko prvega dela izjave preidi delegacija na dnevni red; b) drugi del izjave je priporočal v sprejem. Delegacija je sprejela oba predloga z večino glasov.

V nastopnem je sledilo jako zanimivo poročilo o reformi šolstva in vladni predlogi o reformi učiteljske izobrazbe. V imenu »Stanovsko-politiškega odseka« je poročal delegat Pavel Fler. Po globoko zasnovanem govoru in temeljitim izjavljanju je nasvetoval poročevalec v sprejem nastopno resolucijo:

Resolucija k vprašanju o reformi šolstva in vladni predlogi o reformi učiteljske izobrazbe. (Zak. načrt reforme zakona o učiteljski izobrazbi in o učnem usposobljenju za splošne ljudske in meščanske šole 1905. prilog. k stenograf. zapisniku drž. zborn. poslancev - XXII. sezija 1918).

A. Slovensko, v Zavezi avstr. jugoslov. učiteljstva združeno učiteljstvo zahteva le celotno preustrojitve vsega našega šolstva v enotno narodno šolstvo in zato načelno odklanja vsak drugačen načrt, zlasti takega, ki se peča le z delno preustrojitvijo šolstva.

C. Posebe odklanjamo vladni zakonski načrt reforme »zakona o učiteljski izobrazbi in o učnem usposobljenju za splošne ljudske in meščanske šole« (1905. priloga k stenografskemu zapisniku drž. zbora poslancev, XXII., sez. 1918), ker izpreminja ta načrt le paragrafe 26 do 47, 53, 67, 68, 69, 71 do 78. iz drž. ljudskošolskega zakona z dne 14. 5. 1869, drž. zak. štev. 62, in zakona z dne 2. 5. 1883, drž. zak. štev. 53, ne pa tudi vseh paragrafov 48 do 58 istih državnih zakonov, ki govore o pravnih razmerah učiteljstva in kjer se ureja tudi njegova plača. S spremembo prvomenjenih paragrafov nalaga naučna uprava učiteljstvu in njegovemu naraščanju le nove dolžnosti, ne da bi obenem zakonito določila in izvedla tudi njegove pravice.

Temeljni pogoj vse reforme je namreč ureditev gmotnega stanja učiteljstva in preureditev zakonitih določb o pravnih razmerah učiteljstva; določiti se mora v konkretni obliki minimum dohodkov, ki naj bo izražen po paragrafu 55 drž. ljudskošolskega zakona, in sicer v tem smislu, da se ravna minimum po vsakokratnem dohodku državnih uradnikov od XI. do VIII. činovnega razreda.

D. Glede preustrojitve učiteljske izobrazbe kakor tudi splošne narodne izobrazbe zahtevamo:

1. Reforma učiteljskega zahteva neposredno tudi reformo srednje šole. Pred-

bi pomenilo strojno »vezenje« premočrtnih ornamentov v tkanino. Poznajo dva načina: »klečanje na dasku«, kateri način se približuje ročnemu vezenju, in »klečanje u zov«, ki je gostejše in trpežnejše izdelan. V zvezi s tem načinom delajo: »šupljčki« in istovremeno kečano« krasne stvari, ki jih nazivajo Nemci »Durchbrucharbeiten«. Kdor jih ne vidi, ne veruje, da je to izdelala roka preproste srb-ske seljanke. Škoda, da nimajo moje rojakinje prilike naučiti se teh krasnih stvari.

Iz volne tko »sukno« za žimske moške obleke in ženske »pregače«, »prevlake« za blazine (»jastuke«) »čebeta« (koce) in razne »čilime« (preproge). Najznamenitejši so »pirotski čilimi«, nazivani po mestu Pirotu, kjer je bila znana »čilimarska zadruga«, katere krasni izdelki so si pridobili svetovno ime.

Iz kozje dlake tko »pónjave« (preproste preproge za tla ali konjske odeje) in »torbe«, v katerih nosijo s seboj hrano, ali pa »zóbnice« [iz katerih sestroj konji oves (»zob«)]. Rokodelci, ki delajo stvari

iz kozje dlake, se zovejo »kostrédžije« ali »mutavdžije«.

Barvanje.

K številnim delom, ki jih opravlja srpska žena, spada tudi barvanje (»bojadisanje« ali »farbanje«). V starih časih je gojila gospodinja na vrtu poleg raznih zelišč in cvetja tudi rastline, ki so ji služile za barvanje »preje« ali gotovih tkanin. Zelene orehove luske, primešane z zelezno galico, so dajale črno barvo. Rdečo so dobivale iz »bročeve« korenike (rubia tinctorum). Iz trave »zánovet« (cytissus laburnum) so delale rumeno, ali pa iz skorje jabolkovega drevja svetlorumeno. Pravijo, da velja le skorja dreves s kislimi plodovi. »Zánovet« so mešali z »žéstiko« (acer tartaricum) in dobivali takoj zeleno barvo itd. Modro so pa kupovali (indigo.) Tej barvi pravijo »čívit«, katerega uporaba je tako »skrivnostna«, da naj mi tovariši in tovarišice oprostite, da se ne spuščam dalje v to panogo »farbanja«... Seveda so uporabljale še druge barve, ki so jih sestavljale tudi iz raznih skorij ali zelišč.

Vezenje.

Ze stari zgodovinarji poznajo na Balkanu vezilje, ki vezejo s pisano nitjo v tanko platno razne lepe stvari. Ni čuda potem, da se je razvila ta umetnost do svoje popolnosti in našla posnemalke tudi na severu. Mačvanka veze svojo nošo. Dalje veze namizne prte ali »čaršave« in rjuhe, in to navadno le na enem robu daljše strani. Tako vezena rjuha je dekorativen predmet, ki se lepo vidi na postelji. Tudi vezehin blazin in prevlak (»návlaka«) vidimo dovolj.

Vez je bela, pisana, zlata in srebrna. Vendar zadnje dvoje delajo redkeje žene, ker spada vezenje z zlatom in srebrom v — moško rokodelstvo. Belo vez nahajam največkrat na »ubradačih«, pisano na perilu in obleki, zlato pa na »jelečju«, »libadah« in deloma tudi na »pregačah«. Vbodi, ki jih rabijo pri vezenju, so sledeči: 1. »krstački« ali »mušički« (Kreuzstich), 2. »bodački« (Wasserstich), 3. »živjeto« (zvezdica iz štirih črt), 4. »nápolca« (pola krstački, pola bodački).

(Dalje prih.)